

Van houtafval naar hergebruikt hout

*Lokale terugwinnings-
en recyclagesystemen
van houtafvalmateriaal
ontwikkelen: waarom
en hoe?*

Van houtafval naar
hergebruikt hout

*Lokale terugwinnings- en
recyclagesystemen
van houtafvalmateriaal
ontwikkelen: waarom en hoe?¹*

¹ Deze policy brief is een aangepaste versie van de policy brief die tussen september 2019 en januari 2020 werd opgesteld in het kader van het WIM-project (Co-Create 2016) en is opgenomen in de deliverables (resultaten) van het project. De oorspronkelijke tekst is beschikbaar via de volgende link: [Résultat de la recherche - Co-create : Co-create \(cocreate.brussels\)](#)

- > Ondanks meer preventieve beleidsmaatregelen blijft de totale hoeveelheid huishoudelijk afval die we door onze consumptie genereren, toenemen. Afval is dus nog steeds een prangend milieuprobleem.
- > Ons afval wordt ingezameld door openbare (op verschillende territoriale niveaus) en particuliere inzamelings- en verwerkingskanalen en vervolgens verwerkt (recyclage, verwijdering, technische ingraving). Ons afval wordt nog steeds onvoldoende hergebruikt.
- > De huidige organisatie van de afvalverwerkingsystemen is gebaseerd op centralisatie van de afvalstromen (concentratie van de stromen naar industriële installaties), wat aanzienlijke logistieke middelen vereist. Deze processen leiden tot een aanzienlijk verlies van de oorspronkelijke eigenschappen van het materiaal (versnipperd, verpulverd, vernietigd, ... = onderbenutting van de recyclage).
- > Sommige kleinere of grotere fracties van verschillende afvalstromen kunnen nog steeds aan deze conventionele verwerkingsketens worden onttrokken met het oog op terugwinning via lokale kanalen voor hergebruik.² Dit afval – in dit geval met name houtafvalmateriaal (timmer- en schrijnwerkhout) – zou beter kunnen circuleren, in nauwere samenhang met het grondgebied waarin ze voorkomen.
- > Een grotere lokale circulariteit van houtafvalmateriaal³ zou dus de lokale sociaal-economische activiteit bevorderen (diverse productiewerkplaatsen, sociale en professionele integratie, opleiding/capaciteitsopbouw, ...), meer sociale cohesie brengen (collectieve werkplaatsen, leer- en ontmoetingsplaatsen, buurtleven, ...) en het milieu ten goede komen (korte materiaalkringloop, vermindering van het gebruik van het houtbestand en van grijze energie en restafval, ...).

² Aandeel en afvalbeheer voorbereid met het oog op hergebruik en recyclage | Brussel Leefmilieu.

³ Houtafvalmateriaal vertegenwoordigt alle hout van antropogene aard. Dit begrip wordt gebruikt voor hout met een dubbelzinnige status, d.w.z. dat het schommelt tussen de status van afvalstof en die van materiaal – met andere woorden, hout dat nog als secundaire grondstof kan worden gebruikt. (Definitie ontleend aan de "Gids voor de recuperatie van houtafval", die ook een deliverable is van het WIM-project).

Kernboodschappen

De levenscycli van houtproducten zijn niet erg duurzaam (produceren-consumeren-weggooien). Ze zijn dus noch goed voor het houtbestand, noch voor het milieu in het algemeen. Onze consumptie van hout en houtproducten genereert wereldwijd een continue stroom van duizenden tonnen houtafval, vooral in de geïndustrialiseerde landen.

Dit houtafval is echter ook een potentiële bron voor herbruikbare materialen, als er strategieën voor hergebruik op worden toegepast. Daartoe moet het afvalmateriaal, dat overvloedig beschikbaar is maar nog steeds grotendeels ondergerecycleerd (of zelfs geëlimineerd) wordt, beter uit de conventionele afvalverwerkingsketens worden geweerd om in hergebruiksystemen te worden opgenomen.

Om de recuperatie door hergebruik zinvol te maken, moeten bovendien de nodige culturele, operationele en normatieve voorwaarden worden gecreëerd zodat er nieuwe sociotechnische structuren kunnen ontstaan (bv. door het bevorderen van lokale ecosystemen die hergebruikt hout leveren en/of verschillende soorten herbewerkte goederen of diensten produceren op basis van houtafvalmateriaal).

In een tijd van grote milieu- en sociaal-economische uitdagingen zijn de overheden één van de belangrijkste hefboomen voor terugwinning van houtafval door hergebruik, en dus voor het behoud van het houtbestand.

Inleiding/samenvatting van de problematiek

Tegen die achtergrond werd het Co-Creation-project (2016) Wood In Molenbeek (WIM) opgezet om te experimenteren met deze potentiële schaalverschuiving en de mogelijke toepassingen ervan, en dit via een participatieve en collaboratieve houtwerkplaats in het hart van een populaire Brusselse wijk (de Heyvaertwijk in de kanaalzone). Als living lab experimenteerde WIM met de recuperatie van houtafvalmaterialen uit verschillende lokale houtafvalstromen door een deel ervan 'af te leiden' van de gebruikelijke inzamelings- en verwerkingsroutes naar de participatieve werkplaats van WIM. Er werd geëxperimenteerd met inzameling op straat (grofvuil) evenals in later stadia van de verwerkingsketen, met het oog op een beter behoud van het materiaal (gemeentelijke mobiele inzamelingscentra, terugwinning op bouwplaatsen, vrijwillige bijdragen aan de WIM-werkplaats, inzameling bij de bewoners, ...).

Via het living lab (productiewerkshops, werk- en denkgroepen) droegen burgers direct en indirect bij aan het zoeken naar oplossingen voor het inzamelen en hergebruiken van houtafvalmateriaal. Wat de productie betreft, maakten de deelnemers en de begeleidende timmerman met het ingezamelde houtafvalmateriaal hoofdzakelijk meubels (kasten, rekken, schoolbanken, serres, berghokken, ...). Al deze handelingen, op basis van collaboratieve actie, veranderden de facto de status van het houtafval door het te (her-) definiëren als materiaal en vervolgens als object. In totaal werd tijdens de duur van

het living lab (1,5 jaar) en met de voor het project bestemde middelen zo'n 4 tot 5 ton houtafval gerecupereerd en werden in de werkplaats een 50-tal meubelstukken en diverse voorwerpen vervaardigd.

De plaatselijke gemeenschap speelt een sleutelrol in projecten zoals WIM. Ze is meer dan een groep individuen van wie wordt verwacht dat zij goede producenten-sorteerders van te recycleren afval zijn, zoals voor het sorteren van huishoudelijk afval. In een lokaal hergebruikstelsel worden de lokale gemeenschap en haar verschillende actoren deel van een hechtere, concretere en meer geïntegreerde structuur binnen het lokale ecosysteem waarin houtafvalmaterialen niet langer als afval circuleren, maar als materialen. Net als andere werkplaatsen die in stedelijke ruimten worden ontwikkeld, was het living lab van het WIM-project een manier om nieuwe vormen van sociale, economische en technische organisatie uit te denken en uit te proberen met betrekking tot houtafvalmateriaal. In plaats van een residu dat moet worden gerecycleerd, verwerkt of verwijderd, wordt afval zo een hulpbron die het lokale sociaal-economische weefsel en het milieu ten goede komt.

Helaas is het zo dat de huidige systemen voor afvalbeheer en -verwerking niet bevorderlijk zijn voor een dergelijke lokale circulatie van afvalmateriaal, noch voor de vermelde sociaal-economische en technische uitkomsten. Om dit te bereiken zijn dus gediversifieerde maatregelen nodig.

De ervaring met het WIM-project ondersteunt het principe van een specifiek afvalbeheermodel waarin gecentraliseerd beheer (geïndustrialiseerde inzameling en verwerkingsketen van restafval) wordt gecombineerd met gedecentraliseerd beheer (inzameling gericht op behoud en terugwinning via hergebruik door lokale operatoren), ten gunste van een optimaal gebruik van de beschikbare hulpbronnen en maatschappelijke verbeteringen.

Methodes, benaderingen en resultaten/body

Conclusies

1. Inzetten op het behoud van houtafvalmateriaal en de toevoer ervan naar kanalen voor hergebruik:

- > de ontwikkeling stimuleren van een ecosysteem van lokale actoren (buurtwerkplaatsen, incubatoren voor hergebruik, schrijnwerkerij informatica en productiesystemen, zelfstandigen met label, ...) om de lokale capaciteit voor hergebruik van houtafvalmateriaal te bevorderen (bvb. lokale autoriteiten helpen om operationele en logistieke partnerschappen te ondersteunen met sociaal-economische actoren op het gebied van hergebruik van hout);
- > de inzamelings- en verwerkingsprocessen van houtafval door openbare (gewestelijke en gemeentelijke) en particuliere exploitanten aanpassen, om het houtmateriaal eraan te onttrekken of ervan af te leiden en ter beschikking te stellen van actoren die zich bezighouden met hergebruik;
- > de beschikbaarheid van houtafvalmateriaal op de markt (voor particulier en individueel gebruik) vergroten door de ontwikkeling te ondersteunen van herverpakkings- en distributiebedrijven (tussenpersonen voor volumeverwerking).

2. De kaders aanpassen (financiering/normen/regelgeving):

- > een toenemend aandeel van de overheidsmiddelen voor de gecentraliseerde inzameling en verwerking van afval (bvb. de openbare dotatie van het Brussels Gewest aan Net Brussel) reserveren voor lokale activiteiten die de afvalstromen van houtmateriaal hergebruiken en transformeren;
- > de momenteel aan gemeenten toegekende middelen (subsidies) voor hun taken op het gebied van openbare netheid verhogen om strategieën voor het behoud van houtafvalmateriaal op hun grondgebied te ondersteunen (gekoppeld aan lokale actoren op het gebied van hergebruik);
- > een referentiekader tot stand brengen voor de karakterisering van houtafvalmaterialen (labels, criteria, traceerbaarheid, ...), met name met het oog op overheidsaankopen (cf. certificeringen voor nieuw hout: PEFC, FSC, ...);
- > de stimulansen vergroten voor actoren die betrokken zijn bij het gebruik van nieuw hout (groot- en kleinhandelaars, aannemers, zelfstandigen/ambachtlieden, ...) en die strategieën ontwikkelen of wensen te ontwikkelen voor het aanwenden van hergebruikte houtmaterialen.

Deliverables van het WIM-project:

Résultat de la recherche - Co-create: Co-create (cocreate.brussels)

Aanverwant artikel:

(PDF) WIM project: wood flow analysis in Heyvaert district (researchgate.net)

Bibliografische gegevens (niet exhaustief):

Arnsperger, Christian en Bourg, Dominique. 2016. 'Vers une économie authentiquement circulaire. Réflexions sur les fondements d'un indicateur de circularité' OFCE | Revue de l'OFCE 2016/1 Nr. 145 | pp. 91-125.

Barbier, Rémi. 1996. 'Une société au rendez-vous de ses déchets. L'internalisation des déchets comme figure de la dynamique du collectif'. Paris, ENMP. <http://www.theses.fr/1996ENMP0673>.

Corteel, Delphine. 2016. 'Requalifier les excédents de la société de consommation dans les organisations à but non lucratif'. Techniques & Culture, nrs. 65-66 (december) pp. 256-59.

Dobre, Michelle. 2002. *L'écologie au quotidien. Éléments pour une théorie sociologique de la résistance ordinaire*. Paris: L'Harmattan.

Montforte, Isabelle. 2001. 'De la récupération au recyclage'. In 'L'environnement, question sociale. Dix ans de recherches pour le ministère de l'Environnement', door Dominique Voynet en Robert Rochefort, Éditions Odile Jacobs. Paris.

De auteur & het project

Xavier Guilmin behaalde een master in de sociologie en volgde een aanvullende opleiding in duurzame ontwikkeling met een bijzondere belangstelling voor milieuvraagstukken, met name afvalbeheer en de daarmee samenhangende sociale, culturele en technische gewoonten. Hij is momenteel onderzoeker aan het Louise-lab van de faculteit Architectuur La Cambre van de ULB en is specifiek belast met de coördinatie van het Carbone-project (Innoviris, Experimental platforms).

Ten tijde van het WIM-project was hij projectmanager bij het departement Duurzame Ontwikkeling van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek, waar hij projecten op het gebied van circulaire economie ontwikkelde. Deze projecten waren bedoeld om te experimenteren en om de ontwikkeling te ondersteunen van nieuwe praktijken en systemen voor beheer en hergebruik van afvalstromen. Op basis van bestaande proefprojecten en samen met de andere projectpartners zette hij dit project Wood In Molenbeek op en droeg hij bij tot de ontwikkeling ervan.

Contact:
xavier.guilmin@ulb.be